

УДК 338.439

DOI: 10.31732/2663-2209-2019-56-64-73

СТРАТЕГІЯ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ ПРОДОВОЛЬЧОГО ВИРОБНИЦТВА

Румик І.І.

к.е.н., доцент, доцент кафедри національної економіки та фінансів, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, вул. Табірна, 30-32, 03113, Україна, тел.: (044)-455-56-90, e-mail.: ihorrumyk@yahoo.com, ORCID: 0000-0003-3943-639X

A STRATEGY FOR FINANCIAL SUPPORT FOR FOOD PRODUCTION

Rumyk I.

PhD (Economics), associate professor, associate professor of national economy and finance department, "KROK" University, Kyiv, st. Tabirna, 30-32, 03113, Ukraine, tel.: (044)-455-56-90, e-mail.: ihorrumyk@yahoo.com, ORCID: 0000-0003-3943-639X

Анотація. Стаття присвячена дослідженню актуальних питань фінансового забезпечення діяльності підприємств аграрного сектору України. Здійснено теоретичний аналіз підходів до фінансування у продовольчому підкомплексі. Досліджено стан державної підтримки агровиробників. Обґрунтовано доцільність поступового переходу від прямого субсидування до загальної підтримки сільськогосподарських підприємств та фермерів. Використано системний метод для дослідження наукових підходів щодо фінансової підтримки аграрного виробництва на основі комплексного аналізу його структурних елементів. Значна увага приділена аналізу сучасного стану фінансування різних категорій виробників. За допомогою методу системного аналізу оцінено теоретично-методологічні підходи до розуміння сутності фінансового забезпечення сільськогосподарського виробництва. Виявлено особливості у трактуванні різними вченими суті та стратегії фінансування аграрного сектору. Проаналізовано структуру джерел фінансового забезпечення АПК за рахунок коштів загального і спеціального фондів державного бюджету. Досліджено виконання програм підтримки сільськогосподарників. Розкрито роль та значення фінансового забезпечення та визначено його вплив на економіку. Запропоновано напрями вдосконалення існуючих наукових положень щодо визначення стратегічної моделі фінансування АПК на основі комплексного аналізу різних варіантів. Досліджено та розкрито суперечності і відмінності сучасних наукових підходів до трактування напрямів фінансової підтримки агровиробників. На основі цього запропонований власний підхід до формування стратегічної моделі фінансування АПК, який базується на поступовому переході від прямого субсидування до загального фінансування з використанням програм пільгового кредитування та підтримки наукових досліджень. На підставі запропонованої стратегії фінансового забезпечення підприємств аграрного сектору розроблені практичні рекомендації, які є науковою базою для вдосконалення взаємодії її елементів. Використання пропозицій державними органами та науковими установами дозволить забезпечити необхідну підтримку агровиробникам, підвищити ефективність та конкурентоздатність власного виробництва, рівень продовольчої та економічної безпеки країни.

Ключові слова: стратегія, фінансування, фінансова підтримка, субсидія, модель, сільськогосподарське виробництво, продовольство.

Формул: 0, рис.: 1, табл.: 3, бібл.: 22

Annotation. The article is devoted to the research of actual problems of financial support of the activity of enterprises of the agricultural sector of Ukraine. Theoretical analysis of approaches to financing in the food subcomplex is carried out. The state of the government support of agricultural producers is investigated. The expediency of a gradual transition from direct subsidization to general support for agricultural enterprises and farmers is substantiated. A systematic method was used to investigate scientific approaches to financial support for agricultural production based on a complex analysis of its structural elements. Considerable attention is paid to the analysis of the current state of financing of different categories of producers. Using the method of systematic analysis, theoretical and methodological approaches to understanding the nature of financial support for agricultural production have been evaluated. The peculiarities in the interpretation by different scientists of the nature and strategy of financing the agrarian sector are revealed. The structure of sources of financial support of agroindustrial complex at the expense of general and special funds of the state budget is analyzed. Implementation of agricultural support programs has been investigated. The role and importance of financial security is revealed and its impact on the economy is determined. The directions of improvement of the existing scientific provisions on definition of a strategic model of financing of agroindustrial complex based on complex analysis of different options are offered. Contradictions and differences of

modern scientific approaches to interpretation of directions of financial support of agricultural producers are investigated and revealed. On this basis, we propose our own approach to the formation of a strategic model of financing of agroindustrial complex, based on the gradual transition from direct subsidization to general financing using preferential lending programs and support of scientific research. Based on the proposed strategy of financial support of agricultural enterprises, practical recommendations have been developed, which are the scientific basis for improving the interaction of its elements. The use of proposals by state bodies and scientific institutions will provide the necessary support to agricultural producers; improve the efficiency and competitiveness of their own production, the level of food and economic security of the country.

Key words: *strategy, financing, financial support, subsidy, model, agricultural production, food production.*

Formulas: 0, **fig.:** 1, **tabl.:** 3, **bibl.:** 22

Постановка проблеми. В сучасних умовах функціонування підприємств агропромислового комплексу об'єктивно постає питання розробки і реалізації стратегії та інструментів фінансування, а також розширення доступу до фінансових послуг як способу зростання продуктивності та доходів у сільському господарстві, сприяння інтеграції та консолідації суб'єктів виробничої діяльності і маркетингу з метою досягнення ефекту масштабу та посилення присутності на ринках, в тому числі світових.

Зростання фінансування та поглиблення фінансових ринків в продовольчому підкомплексі стримуються низкою факторів, таких як: неефективна державна політика, високі операційні витрати для віддалених сільських територій, коваріація аграрного виробництва, продовольчих ринків і цінові ризики, низький рівень попиту через фрагментацію та нееластичність продовольства, небажання та незначний досвід фінансових установ в управлінні кредитними портфелями сільськогосподарської продукції. Але з іншої сторони, зростання населення і зміна вподобань в харчуванні середнього класу на якісніші продукти веде до росту потреби в інвестиціях в АПК.

Таким чином, фінансування АПК має стратегічне значення для зниження рівня бідності і підвищення загального добробуту та об'єктивно потребує подальшого теоретично-методичного аналізу та обґрунтування практичних заходів щодо зростання дохідності, диверсифікації ризиків і доступу до різних фінансових інструментів, підвищення стійкості за рахунок виробництва з врахуванням кліматичних факторів,

доступу до кращих технологій, довгострокового фінансування структурних змін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування дієвої системи фінансування сільського господарства передбачає взаємозв'язок та ефективний перерозподіл між різними джерелами фінансових ресурсів. За наявності значної кількості фінансових інструментів на ринку України аграрний бізнес, на жаль, має обмежений доступ до ресурсів.

Аналіз публікацій з проблем фінансового забезпечення підприємств АПК, у тому числі сільськогосподарських товаровиробників, свідчить про те, що вони здебільшого працюють за рахунок власних ресурсів [1]. Вагомий внесок у теорію і практику, а також у методологію таких досліджень внесли вітчизняні та зарубіжні вчені О. Гудзь [2], П. Стецюк [3], Л. Худолій [4], S. Ayaz [5], P. Bergevin [6], F. Dong [7], V.Q. Duy [8], W.E. Johnston [9], Smith [10] та інші.

Проте, незважаючи на значну кількість теоретичних і практичних напрацювань у вирішенні цієї проблеми, окремі питання залишаються дискусійними і потребують детальнішого обґрунтування з врахуванням сучасних політичних змін, геополітичної ситуації, кон'юнктури ринку аграрного виробництва, умов функціонування підприємств, змін клімату.

Упродовж останніх років вітчизняна економіка тримається здебільшого за рахунок аграрного сектора. Маслак Н. і Маслак О. вважають, що підприємства сільського господарства потребують значних коштів для фінансування своєї поточної діяльності, впровадження новітніх технологій, страхування існуючих

ризиків, розбудови торговельної та транспортної інфраструктури [1].

Фінансове забезпечення сільськогосподарського товаровиробництва в Україні на сьогодні є незадовільним. Якщо узагальнити дані різних джерел – сільське господарство недоотримує 4/5 необхідних коштів для ефективного ведення виробничої діяльності, зазначає І.М. Поляруш [11].

На думку М.І. Кисіля, аграрне виробництво впливає на розвиток усієї економіки. Про це свідчить коефіцієнт кореляції – 0,6 – між показниками інвестицій на 1 га сільськогосподарських угідь і валового регіонального продукту. З огляду на це уповільнення інвестиційної діяльності в сільському господарстві обумовлює відповідні зміни у динаміці розвитку економіки України [12].

Тракування суті та стратегії фінансування аграрного сектору на практиці має досить різні підходи. Наприклад, за оцінками аналітиків Світового банку, до 2050 року попит на продукти харчування зростає на 70%. Для його задоволення буде необхідно не менше 80 мільярдів доларів щорічних інвестицій, більша частина яких має надходити з приватного сектору [13].

Радченко О.Д. вважає, що основу аграрного виробництва і збуту формують великотоварні підприємства, маючи розгалужену інфраструктуру та доступ до зовнішніх ринків збуту, бо саме експорт в останні роки забезпечує стабільність результатів і доходів галузі [14].

Переважає більшість дослідників цього питання вважають, що організація фінансового забезпечення діяльності підприємств аграрної сфери реалізується в таких формах, як використання власних ресурсів, використання кредитних ресурсів, бюджетне фінансування на безповоротній основі [15].

У зв'язку з цим, дослідження особливостей фінансування аграрного сектору та вибір ефективної моделі фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників є надзвичайно актуальним завданням, яке потребує

застосування відповідних теоретико-методологічних підходів та напрацювання рекомендацій з метою забезпечення економічного та сільськогосподарського розвитку в сучасних умовах економічної нестабільності.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у дослідженні методичних підходів щодо фінансового забезпечення розвитку АПК, аналізі програм фінансової підтримки та визначення моделі фінансування, яка реально сприятиме економічному зростанню в країні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Успішний розвиток національної економіки на сьогодні важко уявити без ефективного розвитку сільського господарства. Протягом останніх років роль агросектору в економіці значно змінилась. Якщо у 2010 році частка сільського господарства у структурі валового внутрішнього продукту складала 8,4%, то в 2015 році вже 14,2%, а у 2017 році – 12,1% [16].

За результатами 2018 року аграрний сектор згенерував близько 13% ВВП (360 млрд. гривень). Більшу частку займали лише оптова та роздрібна торгівля (471 млрд. гривень), переробна промисловість (409 млрд. гривень). При цьому питома вага продукції сільського господарства в загальному експорті становила 39,8% або \$18,8 млрд. Офіційна зайнятість в агропромисловому підкомплексі становила близько 3 млн. чоловік без врахування сезонних працівників [17].

За даними Державного комітету статистики за 2018 рік найбільше зростання обсягу валового продукту зафіксували у фінансовій та страховій діяльності (+12,4%), у сільському господарстві (+7,8%), у сфері будівництва (+7,2%), а також у галузі ІТ і телекомунікацій (+6%). Зниження було зафіксовано у сфері охорони здоров'я (-1,7%) та освіти (-1,1%) [17].

Таким чином, сільське господарство як за рахунок власного розвитку, так і через погіршення стану в інших галузях є одним з провідних секторів української

економіки. Треба відмітити, що воно має всі передумови стати ще більш продуктивнішим, про що стверджують як вітчизняні, так і закордонні фахівці. Експерти Світового банку називають важливу умову зростання продуктивності – нарощування інвестицій в українську аграрну галузь [11].

Україна, починаючи з 1991 року, активно підтримувала сільське господарство у різних формах, в основному за допомогою податкових пільг. Наприклад, у сфері сільського та лісового господарства і рибальства різницю між податковим зобов'язанням і кредитом при спеціальному режимі оподаткування податком на додану вартість дозволялось використовувати на закупівлю виробничих ресурсів. До того ж агровиробники були звільнені від значної частини податків, сплачуючи замість них фіксований сільськогосподарський податок у розмірі 1% від доходів.

Ситуація змінилась в 2017 році, коли пільги агропідприємствам з податку на додану вартість були замінені прямими ресурсними дотаціями за прикладом країн Євросоюзу. Розподіл коштів відбувався пропорційно сплаченому податку на додану вартість, а вже в 2018 році урядом було профінансовано спеціальні «ресурсні субсидії».

Світове сільське господарство є одним з найбільш субсидійованих видів економічної діяльності. Субсидії дозволяють забезпечити населення достатнім обсягом продовольства, запобігають цінній нестабільності, забезпечують підтримку слабко розвинених галузей (infant industry argument).

З іншої сторони прямі сільськогосподарські субсидії в світовій практиці давно не сприймають позитивно, адже вони мають низку негативних наслідків для економіки, хоч і продовжують використовуватися економічно розвиненими країнами. По перше, вони є найвитратнішими серед інших видатків для бюджету країни. По-друге, від них важко позбутись через

лобізм та непопулярність відмови від них. По-третє, мають нерівномірний розподіл та призводять до зниження зайнятості.

В останні роки в Євросоюзі почали активно впроваджувати політику фінансової підтримки, яка прямо не пов'язана з обсягами виробництва (decoupled subsidies). Її поділяють на дві частини: прямі платежі за використання ресурсів; платежі, що залежать від площі земельної ділянки та виплачують незалежно від того, відбувалось виробництво, чи ні.

У світовій практиці шукають інші інструменти підтримки агровиробників. Одним з варіантів дієвого фінансування аграрного виробництва є його кредитування. На фінансовому ринку України вже достатньо тривалий час залишається складна ситуація [1]. Залучення зовнішніх фінансових ресурсів сільськогосподарськими підприємствами є досить проблематичним, перевагу тут мають великі інтегровані агроформування. Невеликі товарні агровиробники мають обмежений доступ до фінансових ресурсів, у тому числі й традиційного банківського кредитування.

В Україні на сільське господарство припадає лише 7% кредитного портфелю банківської системи, лише 5-6% капітальних інвестицій у АПК сформовано за рахунок позикових коштів. За офіційною статистикою аграрні підприємства в основному інвестують власні кошти – близько 74% [11].

На сьогодні у АПК досить нечіткі перспективи відносно державної фінансової політики. На фоні економічної нестабільності, зниження ВВП, невизначеності вектору розвитку в сільському господарстві підтримка аграрного сектору залишається суто формальною і в незначній мірі впливає на його розвиток.

Крім того, заявлена підтримка малого підприємництва на селі є більше соціальним, аніж економічним заходом [14]. Щодо зовнішніх (державних) фінансових ресурсів агропідприємства закріпились в статусі донора бюджету.

Про це свідчать дані щодо видатків за програмами підтримки розвитку АПК, передбачені Законом України «Про

Державний бюджет України на 2019 рік» (табл. 1).

Таблиця 1

Структура загального та спеціального фондів державного бюджету за програмами фінансування АПК в 2019 році

КПКВК	Назва програми	млн. грн.	%
Загальний фонд			
2801030	Фінансова підтримка заходів в АПК шляхом здешевлення кредитів	127,2	2,2
2801230	Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств	800,0	13,5
2801350	Державна підтримка розвитку, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними	400,0	6,8
2801460	Надання кредитів фермерським господарствам	200,0	3,4
2801540	Державна підтримка галузі тваринництва	3500,0	59,2
2801580	Державна підтримка сільгосптоваровиробників	881,8	14,9
Всього	X	5909,0	100,0
Спеціальний фонд			
2801180	Фінансова підтримка заходів в АПК	5,0	9,2
2801460	Надання кредитів фермерським господарствам	44,5	82,0
2801490	Фінансова підтримка заходів в АПК на умовах фінансового лізингу	4,8	8,8
Всього	X	54,3	100,0

Джерело: розраховано автором на основі [18]

Аналіз даних таблиці 1 свідчить, що серед бюджетних програм підтримки агровиробників найбільшу частку займало фінансування галузі тваринництва 3,5 млрд. грн. або 59,2% за загальним фондом бюджету та кредитування фермерських господарств 44,5 млн. грн. або 82,0% за спеціальним фондом. Найменше коштів передбачено на виділення державою «дешевих» кредитів для агровиробників 127,2 млн. грн. (2,2%) та кредитування фермерів – 200 млн. грн. (3,4%). За спеціальним фондом найменше передбачено коштів для фінансового лізингу в сільському господарстві – 4,8 млн. грн. (8,8%).

У Державному бюджеті України на 2020 рік передбачено фінансування програм підтримки АПК за сімома напрямками. У Міністерстві розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства розглядають проекти на 8,48 млрд. грн., а саме:

- здешевлення кредитів аграріям для купівлі земель сільськогосподарського призначення – 3,9 млрд. грн.;

- державна програма підтримки галузі тваринництва, зберігання та переробки сільськогосподарської продукції – 2,5 млрд. грн.;

- фінансова підтримка сільгоспвиробників – 780 млн. грн.;

- формування статутного капіталу Фонду часткового гарантування кредитів – 500 млн. грн.;

- державна підтримка розвитку садівництва і ягідництва – 400 млн. грн.;

- фінансова підтримка розвитку фермерських господарств – 250 млн. грн.;

- фінансова підтримка заходів в АПК шляхом здешевлення кредитів – 150 млн. грн. [19].

Можна зробити висновок, що переважна більшість програм, які діють у 2019 році, збережено і на 2020 рік. При цьому загальний обсяг фінансування зріс на 42,28% – з 5,96 млрд. грн. у 2019 році до 8,48 млрд. грн. у 2020 році.

Розглянемо програми фінансової підтримки, які діють в сільському господарстві. Їх поділяють на 2 категорії:

1) фермерам та агровиробникам;

2) селянам (табл. 2).

Аналіз даних таблиці 2 свідчить, що для фермерів та агровиробників на даний час існує шість програм фінансової підтримки, тоді як для селян всього одна. Можна зробити висновок, що держава стимулює лише великі та фермерські господарства, в той час як для звичайних селян фінансова допомога може бути лише в тваринництві,

і то тільки та, яка стосується відгодівлі молодняка великої рогатої худоби. Поза увагою лишаються традиційні для українців види діяльності, такі як відгодівля свиней, птиці, рослинництво, садівництво та ягідництво.

Однак, поряд з дослідженням планових показників державної фінансової допомоги та діючими програмами підтримки АПК

надзвичайно важливе значення має аналіз їх виконання (табл. 3).

Аналіз даних таблиці 3 свідчить, що серед всіх програм найбільше профінансована підтримка заходів в АПК шляхом здешевлення кредитів – відсоток виконання 77,3%. Але слід згадати, що ця програма займає найменшу частку серед всіх програм 127,2 млн. грн. або всього 2,2% (табл. 1).

Таблиця 2

Програми підтримки в АПК

Назва та розмір	Цільова категорія	Особливості програми
1. Фермерам та агровиробникам		
1.1. Дотація на утримання корів, 1500 грн. на голову	Юридичним особам, що утримують ідентифікованих та зареєстрованих корів молочного, молочно-м'ясного та м'ясного напрямку продуктивності	За кожен наявну на 01 січня та збережену на 01 липня корову
1.2. 50% на закуплені племінні тварини	Юридичним особам за закуплені ембріони, сперму і племінні тварини	до 50% вартості
1.3. Компенсація вартості об'єктів, профінансованих за рахунок банківських кредитів для будівництва та реконструкції тваринницьких ферм та комплексів для утримання ВРХ, свиней, птиці, доїльних залів, підприємств з переробки сільськогосподарської продукції – молока, м'яса, побічних продуктів тваринного походження, не призначених для споживання людиною, II категорії 30% вартості об'єкта	Юридичним особам незалежно від організаційно-правової форми та форми власності і фізичним особам-підприємцям, що провадять діяльність у галузі тваринництва	Для об'єктів із вартістю більшою ніж 500 млн. грн. – 30% від 500 млн. грн.
1.4. 80% вартості (без ПДВ) насіння сільськогосподарських рослин вітчизняної селекції	Юридичним особам і фізичним особам-підприємцям	Насіння категорії базове, сертифіковане
1.5. До 80% компенсації здійснених витрат з придбання садивного матеріалу плодово-ягідних культур, винограду та хмелю, але не більше нормативу	Юридичним особам і фізичним особам-підприємцям	За умови закладення насаджень у поточному році
1.6. Державна програма часткової компенсації вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва	Юридичним особам і фізичним особам-підприємцям	25% за рахунок програми «Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників» 15% за рахунок бюджетної програми «Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств»
2. Селянам		
Дотація 2500 гривень на голову ідентифікованого та зареєстрованого молодняка ВРХ	Фізичним особам	До 13 місячного віку, що народився в господарствах фізичних осіб у поточному році

Джерело: складено на основі [20]

Станом на липень 2019 року було освоєно 707,1 млн. грн. із запланованих 5,9 млрд. грн. за 6-ма програмами. На той час не було засвоєно жодної гривні за програмою фінансової підтримки розвитку фермерських господарств [19].

Виходячи з проведеного аналізу фінансування АПК в 2018-2019 рр., можна

зробити висновок про малоефективну державну політику щодо фінансової підтримки сільгоспвиробників. Вважаємо за необхідне розглянути альтернативні підходи та моделі фінансування АПК (рис. 1).

Таблиця 3

Виконання програм підтримки сільськогосподарників на 30 жовтня 2019 року

№ з/п	Назва програми	Плановий показник, млн. грн.	Фактично освоєно, млн. грн.	Відхилення, млн. грн.	Відсоток виконання, %
1	Державна програма підтримки галузі тваринництва, зберігання та переробки с/г продукції	3500,0	718,2	-2781,8	20,5
2	Фінансова підтримка сільгоспвиробників	881,8	145,4	-736,4	16,5
3	Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств	800,0	71,0	-729,0	8,9
4	Державна підтримка розвитку садівництва і ягідництва	400,0	120,8	-279,2	30,2
5	Надання кредитів фермерським господарствам	200,0	60,0	-140,0	30,0
6	Фінансова підтримка заходів в АПК шляхом здешевлення кредитів	127,2	98,3	-28,9	77,3
	Всього	5909,0	1213,7	-4695,3	20,5

Джерело: складено на основі [19]

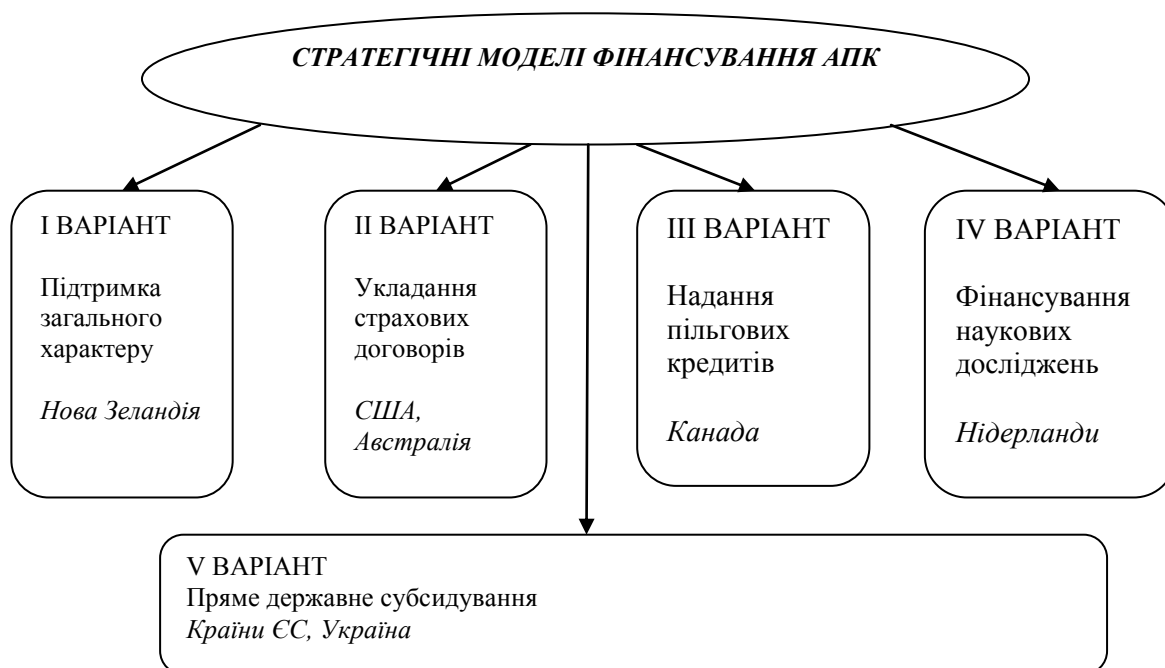

Рис. 1. Моделі державної підтримки

Джерело: власні дослідження автора

Кожен з варіантів фінансової підтримки сільгоспвиробників має як свої переваги, так і недоліки. Наприклад, відмова від прямого субсидування в середині 80-х років минулого століття у Новій Зеландії спочатку спричинила масове закриття виробників і переробників, які не мали відносних конкурентних переваг, але за 30 наступних років виробництво валової продукції сільського господарства зросло у чотири рази та подвоївся темп зростання продуктивності [21].

В США поширені страхові програми покриття цінних ризиків від циклічних коливань та програми покриття сільськогосподарських ризиків. Проблему становить інколи неефективне витрачання бюджетних коштів на підтримку прибуткових виробників, яким допомога фактично не потрібна, та збільшення великих підприємств.

Кращий доступ до фінансування мають фермери Канади завдяки пільговому кредитуванню, яке застосовується ще з 1959 року. Єдиний недолік такої моделі фінансової підтримки – це зростаюча заборгованість агропідприємств державі, що з кожним роком викликає все більшу стурбованість Центрального Банку Канади [6].

У політиці фінансування сільського господарства Нідерландів переважає підтримка наукових досліджень, запровадження новітніх технологій. Найголовнішим є те, що за впровадження нових знань відповідають спеціальні органи, що одержують державне фінансування та безпосередньо контролюються урядом. Як результат, одне з перших місць у світі за рівнем урожайності та друге місце за обсягами експорту сільськогосподарської продукції [22].

Проаналізувавши досвід сільськогосподарської підтримки в провідних країнах світу за обсягами аграрного виробництва, можна зробити висновок, що стратегічні моделі державного фінансування формувалися протягом тривалого часу. В Україні при формуванні нової ефективної моделі

фінансування АПК слід керуватися такими факторами, як зростання продуктивності, зниження впливу сезонних та циклічних цінних коливань, оптимізація державних витрат, зниження впливу фінансових шоків, справедлива ринкова конкуренція без великої кількості природних монополій, цінова стабільність за допомогою гарантованого державного замовлення на частину продукції, збільшення інвестицій, зменшення державного боргу.

На нашу думку, економічне зростання має бути в пріоритеті держави. Воно можливе за умови поступового переходу від прямого субсидування, яке фактично є короткостроковою малоефективною державною підтримкою сільськогосподарського виробництва, вигідною для політиків і великих агрофірм, до загальної підтримки товаровиробників. При цьому слід активно застосовувати пільгове кредитування, в тому числі за рахунок коштів, вивільнених від прямих пільгових субсидій, та державне фінансування науково-дослідної діяльності з впровадженням у діяльність в аграрному секторі під ретельним контролем відповідних державних органів.

Таким чином, стабілізація та підвищення ефективності виробництва визначається, насамперед, обґрунтованістю та дієвістю вибраної моделі фінансової підтримки розвитку АПК, науково-методичних обґрунтованих підходів до формування та використання ресурсного потенціалу галузей, відповідністю механізмів державного регулювання сучасним ринковим умовам.

Висновки. Сільське господарство позитивно впливає на національну економіку, створення валової доданої вартості, формує експортний потенціал та продовольчу безпеку. Для успішного його розвитку необхідно забезпечити достатнє фінансове забезпечення діяльності агропідприємств, особливо в сучасних умовах реформування.

Дослідження показали, що вплив будь-якої державної підтримки не є однозначним, і сільське господарство – не

виняток. Потребує вирішення проблема формування ефективної стратегії фінансування АПК. Слід визначити раціональне співвідношення між різними моделями державної підтримки і можливості їх взаємозаміни чи повної відмови. Крім того, самі аграрні підприємства повинні використовувати раціональні підходи до свого фінансового забезпечення для прибуткової діяльності.

У зв'язку з цим, особливої актуальності набувають подальші дослідження механізмів покращення фінансового забезпечення підприємств аграрної сфери.

Література:

1. Маслак Н., Маслак О. Фінансове забезпечення сільськогосподарських підприємств. 2016. URL: <https://propozitsiya.com/ua/finansove-zabezpechennya-silskogospodarskih-pidpriemstv>.
2. Гудзь О. Джерела формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств. *Облік і фінанси АПК*. 2007. № 3-5. С. 100-105.
3. Стецюк П. Механізми та інструменти фінансово-кредитного забезпечення аграрного виробництва. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства*. Економічні науки. 2015. Вип. 162. С. 40-48.
4. Худолій Л. Методи та інструменти фінансового забезпечення аграрного бізнесу України. *Науковий вісник НУБіП України*. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. 2014. № 200. С. 9-14.
5. Ayaz, S. and Z. Hussain. Impact of Institutional Credit on Production Efficiency of Farming Sector: A case Study of Faisalabad. *Pakistan Economic and Social Review*. 2011. Vol.49. No. 2. P. 149-162.
6. Bergevin, P. & Poschmann, F. Reining in the Risks: Rethinking the Role of Crown Financial Corporations in Canada. *SSRN Electronic Journal*. 2013. doi:10.2139/ssrn.2286869
7. Dong F., Jing Lu and A.M. Featherstone. Effects of Credit Constraints on Productivity and Rural Household Income in China. A working paper presented at Center for Agricultural and Rural Development (CARD), Iowa State University. 2010.
8. Duy, V.Q. The Role of Access to Credit in Rice Production Efficiency of Rural Households in the Mekong Delta. *CAS Discussion paper*. 2012. No 84.
9. Johnston, W.E. & Frengley, G.A. (n.d.). The Deregulation of New Zealand Agriculture: Market Intervention (1964-84) and Free Market Readjustment (1984-90). *Western Journal of Agricultural Economics*, 16 (1). P. 132-143.
10. Smith, Vincent H.; Glauber, Joseph W.; Goodwin, B., Glauber, & Joseph. Time to reform the US federal agricultural insurance program. *American Enterprise Institute (AEI)*. 2017.
11. Поляруш І.М. Стан фінансування аграрних підприємств України у 2018 році. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2018/96.pdf.
12. Кисіль М. І. У 2018 році динаміка капітальних інвестицій в аграрний сектор економіки держави помітно уповільнилася. URL: http://naas.gov.ua/news/?ELEMENT_ID=4992.
13. Финансы и сельское хозяйство. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/financialsector/brief/agriculture-finance>.
14. Радченко О. Д. АгроБюджет-2018: реальна чи декларативна підтримка? URL: <https://www.growth.in.ua/agrobudzhets-2018-realna-chy-deklarativna-pidtrymka/>.
15. Соколов М. О., Сухоставець А. І. Аналіз діяльності підприємств аграрної сфери та їх фінансове забезпечення. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Випуск 41. С. 131-135.
16. Валовий внутрішній продукт у 2010-2018 рр. URL: <https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2018/10/gdp2010-2018.pdf>.
17. Частка сільського господарства у ВВП України за 2018 рік склала 360 млрд. гривень. URL: <https://www.growth.in.ua/chastka-sil-s-koho-hospodarstva-u-vvp-ukrainy-za-2018-rik-sklala-360-mlrd-hrn/>.
18. Стан фінансування АПК у 2019 році. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/news-14-delovye-novosti-36-sostoyanie-finansirovaniya-apk-v-2019-godu>.
19. Бюджет 2020 передбачає фінансування аграріїв за сімома напрямками. URL: <https://agropolit.com/news/14077-byudjet-2020-peredbachaye-finansuvannya-agrariyiv-za-simoma-napryamkami-minregionrozvitku>.
20. Державна підтримка сільського господарства: урядові програми. URL: <https://bcrda.gov.ua/pidtrimka-agrariiv-15-52-14-27-03-2018/>.
21. For distribution_NZL. URL: <http://stats.oecd.org/wbos/fileview2.aspx?IDFile=ed4d4fc8-7e74-4056-893a-ff4aeb130763>.
22. The Netherlands is the second-largest agricultural exporter after US. URL: <https://www.dutchnews.nl/news/2018/01/the-netherlands-is-the-second-largest-agricultural-exporter-after-us/>.

References:

1. Maslak, N. and Maslak, O. (2016), "Financial support of agricultural enterprises", retrieved from : <https://propozitsiya.com/ua/finansove-zabezpechennya-silskogospodarskih-pidpriemstv>.
2. Hudz, O. (2007), "Sources of formation of financial resources of agricultural enterprises", *Oblik i finansy APK*, №3-5, pp. 100-105.
3. Stetsiuk, P (2015), "Mechanisms and instruments of financial and credit provision of agrarian production", *Visnyk kharkivskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu silskoho hospodarstva: Ekonomichni nauky*, no. 162, pp. 40-48.

4. Khudolii, L. (2014), "Methods and tools of financial support of agrarian business of Ukraine", *Naukovi visnyk NUBiP Ukrainy. Seriya: Ekonom., ahrarnyi menedzhment, biznes*, №. 200, pp. 9-14.
5. Ayaz, S. and Z. Hussain. (2011), "Impact of Institutional Credit on Production Efficiency of Farming Sector: A case Study of Faisalabad". *Pakistan Economic and Social Review*. Vol.49. No. 2. P. 149-162.
6. Bergevin, P. & Poschmann, F. (2013), "Reining in the Risks: Rethinking the Role of Crown Financial Corporations in Canada". *SSRN Electronic Journal*. doi:10.2139/ssrn.2286869
7. Dong F., Jing Lu and A.M. Featherstone. (2010), "Effects of Credit Constraints on Productivity and Rural Household Income in China". A working paper presented at Center for Agricultural and Rural Development (CARD), Iowa State University.
8. Duy, V.Q. (2012), "The Role of Access to Credit in Rice Production Efficiency of Rural Households in the Mekong Delta, Vietnam". *CAS Discussion paper*, no 84.
9. Johnston, W. E. & Frengley, G. A. (n.d.). "The Deregulation of New Zealand Agriculture: Market Intervention (1964-84) and Free Market Readjustment (1984-90)". *Western Journal of Agricultural Economics*, no. 16 (1), pp. 132-143.
10. Smith, Vincent H.; Glauber, Joseph W.; Goodwin, B., Glauber, & Joseph. (2017), "Time to reform the US federal agricultural insurance program. American Enterprise Institute (AEI)".
11. Poliarush, I.M. (2018), "State of financing of agrarian enterprises of Ukraine in 2018", retrieved from : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2018/96.pdf
12. Kysil, M. I. (2019), "In 2018, the dynamics of capital investments in the agrarian sector of the state economy slowed down considerably", retrieved from : http://naas.gov.ua/news/?ELEMENT_ID=4992.
13. Agriculture Finance and Agricultural Insurance. (2019), "Agriculture Finance", retrieved from :
14. Radchenko, O. D. (2017), "AgroBudget 2018: Real or Declarative Support?", retrieved from: <https://www.growthow.in.ua/agrobudzhzet-2018-realna-chy-deklaratyvna-pidtrymka/>.
15. Sokolov, M.O. and Sukhostavets', A.I. (2019), "Analysis of the activities of agricultural enterprises and their financial support", *Prychornomors'ki ekonomichni studii*, vol. 41, pp. 131-135.
16. Gross Domestic Product in 2010-2018. retrieved from : <https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2018/10/gdp2010-2018.pdf>.
17. The share of agriculture in the GDP of Ukraine for 2018 amounted to UAH 360 billion, retrieved from : <https://www.growthow.in.ua/chastka-sil-s-kohohospodarstva-u-vvp-ukrainy-za-2018-rik-sklala-360-mlrd-hrn/>.
18. The state of agriculture financing in 2019., retrieved from : <https://uteka.ua/ua/publication/news-14-delovye-novosti-36-sostoyanie-finansirovaniya-apk-v-2019-godu>.
19. Budget 2020 provides for financing of farmers in seven directions., retrieved from : <https://agropolit.com/news/14077-byudjet-2020-peredbachaye-finansuvannya-agrariyiv-za-simomana-pryamkami-minregionrozvitku>.
20. State support for agriculture: government programs, retrieved from : <https://bcrda.gov.ua/pidtrimka-agrariiv-15-52-14-27-03-2018/>.
21. For distribution_NZL, retrieved from : <http://stats.oecd.org/wbos/fileview2.aspx?IDFile=ed4d4fc8-7e74-4056-893a-ff4aeb130763> (accessed 17 January 2020).
22. The Netherlands is the second-largest agricultural exporter after US, retrieved from : <https://www.dutchnews.nl/news/2018/01/the-netherlands-is-the-second-largest-agricultural-exporter-after-us/>.

Стаття надійшла до редакції 19.10.2019 р.